

MANAGEMENT AND ADMINISTRATION

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2020.7.1.17>

TEORETYCZNE I PRAKTYCZNE PODSTAWY KSZTAŁTOWANIA RYNKU PRAC I USŁUG AGROTECHNOLOGICZNYCH NA UKRAINIE

Liudmyla Yefimtseva

*aspirantka Narodowego Centrum Naukowego „Instytut Gospodarki Rolnej”, starszy wykładowca
Kijowskiego Spółdzielczego Instytutu Biznesu i Prawa (Kijów, Ukraina)*

ORCID: 0000-0002-9519-3647

e-mail: Lyudmyla.economy@ukr.net

Adnotacja. Artykuł poświęcono badaniu teoretycznych podstaw powstawania rynku prac i usług agrotechnologicznych oraz charakterystyce jego współczesnego stanu na Ukrainie, identyfikowaniu problemów i poszukiwaniu sposobów jego rozwoju. Aby osiągnąć ten cel, stosowano podejście systemowe i metody ekonomiczno-statystyczne (graficzne, grupujące itp.), metodę empiryczną (według kompleksowej oceny współczesnego stanu obiektu badawczego) oraz abstrakcyjno-logiczne metody badawcze (teoretyczne uogólnienia i formułowanie wniosków). Rozważono poglądy naukowców na definicję definicji „rynku”, „rynku rolnego” i ustalono cechy funkcjonowania rynku prac i usług rolniczych na rynku rolnym. Określono aktualny stan operatorów podaży rynku prac i usług rolniczych oraz zidentyfikowano obiecujące kierunki jego rozwoju. Udowodniono potrzebę rozwoju rynku usług agrotechnologicznych dla producentów rolnych, pomimo faktu, że gospodarka rolna jest wielowymiarowa, w celu uzasadnienia mechanizmów jej rozwoju.

Słowa kluczowe: rynek rolny, usługi agrotechnologiczne, popyt, stan podaży, kierunki rozwoju.

THEORETICAL AND PRACTICAL PRINCIPLES OF AGRO-TECHNOLOGICAL MARKET FORMATION WORKS AND SERVICES IN UKRAINE

Liudmyla Yefimtseva

*Postgraduate Student at the Investment and Logistics Department
National Research Center “Institute of Agrarian Economics” (Kyiv, Ukraine),*

Senior Lecturer

Kyiv Cooperative Institute of Business and Law (Kyiv, Ukraine)

ORCID ID: 0000-0002-9519-3647

e-mail: Lyudmyla.economy@ukr.net

Abstract. The article is devoted to the study of the theoretical foundations of the formation of the market of agro-technological works and services and the characteristics of its current state in Ukraine, identifying problems and finding ways to develop it. To achieve this goal were used a systematic approach and economic and statistical methods (graphical, grouping, etc.) empirical method (for a comprehensive assessment of the current state of the object of study) and abstract-logical research methods (theoretical generalizations and conclusions). The views of scientists on the definition of “market”, “agricultural market” are considered and the peculiarities of the functioning of the market of agro-technological works and services in the agricultural market are established. The current state of the operators of the market of agro-technological works and services is outlined and perspective directions of its development are revealed. The necessity of development of the market of agrotechnological services for agricultural producers is proved, considering the fact of diversity of agrarian economy, for the purpose of substantiation of mechanisms of its development.

Key words: agrarian market, agrotechnological services, demand, state of supply, directions of development.

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ РИНКУ АГРОТЕХНОЛОГІЧНИХ РОБІТ ТА ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Людмила Єфімцева

*аспірантка відділу інвестиційного та матеріально-технічного забезпечення
Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки» (Київ, Україна),*

старший викладач

Київського кооперативного інституту бізнесу і права (Київ, Україна)

ORCID ID: 0000-0002-9519-3647

e-mail: Lyudmyla.economy@ukr.net

Анотація. Стаття присвячується дослідженню теоретичних засад формування ринку агротехнологічних робіт та послуг та характеристики його сучасного стану в Україні, виявленню проблем та пошуку шляхів його розвитку. Для досягнення вказаної мети застосовано системний підхід та економіко-статистичні методи (графічний, групувань тощо), емпіричний метод (щодо комплексної оцінки сучасного стану об'єкта дослідження) та абстрактно-логічний метод дослідження (теоретичні узагальнення та формування висновків). Розглянуто погляди науковців на визначення дефініції «ринку», «аграрний ринок» та встановлено особливості функціонування ринку агротехнологічних робіт та послуг на аграрному ринку. Окреслено сучасний стан операторів пропозиції ринку агротехнологічних робіт та послуг та виявлено перспективні напрями його розвитку. Доведено необхідність розвитку ринку агротехнологічних послуг для сільськогосподарських виробників, з огляду на факт багатокладності аграрної економіки з метою обґрунтування механізмів його розвитку.

Ключові слова: аграрний ринок, агротехнологічні послуги, попит, стан пропозиції, напрями розвитку.

Вступ. У період формування та розвитку ринкових відносин науковці вивчали та продовжують досліджувати поняття ринку як економічної категорії. У світовій літературі дефініцію «ринок» вивчали видатні економісти К. Макконелл та С. Брю, Ф. Котлер, А. Маршалл, Д. Кларк та інші науковці. Вагомий внесок у дослідження терміна «ринок» вніс французький економіст А.О. Курно, який зазначав, що саме свобода та незалежність ринкових відносин характеризують особливості розвитку ринку (Курно, 2011: 729).

У сучасних умовах розвитку ринку виникає необхідність виокремлення поняття «ринок агротехнологічних робіт та послуг», який вирізняється від інших видів ринків власними особливостями становлення та розвитку. Метою дослідження теоретичних та практичних засад ринку агротехнологічних робіт та послуг є характеристика його сучасного стану та виявлення впливу суб'єктів ринкових відносин на його розвиток.

У процесі вирощування сільськогосподарської продукції забезпеченість своєчасного виконання та дотримання технологічних операцій, які передбачені умовами виробництва, мають прямий вплив на результати їхньої діяльності. Для забезпечення умов виконання технологічного процесу вирощування продукції рослинництва необхідно забезпечення аграріїв повним комплексом технічних засобів, придбати які не в змозі усі сільськогосподарські виробники. Також дослідженнями доведено недоцільність придбання сільськогосподарськими виробниками із площею сільгоспугідь до 500 га усього комплексу технічних засобів, з огляду на їх високу вартість та неповне завантаження в період виконання польових робіт. У зв'язку з вищезазначеним на сучасному етапі розвитку аграрного ринку зростає значущість розвитку ринку агротехнологічних робіт та послуг, що потребує окреслення теоретичних та практичних засад його формування.

Метою статті є обґрунтування основних напрямів розвитку ринку агротехнологічних робіт та послуг в Україні для виявлення перспективних шляхів його розвитку на основі дослідження його функціонування на сучасному етапі.

Основна частина. В умовах ринкової економіки, яка розвивається, дефініція «ринок» є явищем емним та багатогранним, яке включає в себе багато аспектів, змінюється разом зі зміною суспільства та розвитком економіки, тому складно однозначно трактувати термін «ринок». Дефініція «ринок» пройшла певну еволюцію та етапи розвитку, які змінювались із розвитком суспільних і, відповідно, ринкових відносин. Із появою обміну ринком вважалася спеціально відведена площа, на якій люди здійснювали обмін результатами праці або їх надлишками. Під ринком розумілося місце, сфера обміну. В Оксфордському словнику вказано, що під поняттям «ринок» «розумілися права лорда і держави організувати зустріч для купівлі й продажу» (Оксфордський словник, 1970: 55). З еволюцією суспільних відносин ринок став розглядатися не лише як місце зустрічі продавців і покупців, виробників і споживачів, а й характеристика ступеня домовленості між ними. Сучасні видатні економісти К. Макконелл та С. Брю давали таке визначення терміна «ринок»: «... ринок – це просто механізм або пристосування, що здійснює контакт між покупцями або пред'явниками попиту і продавцями, або постачальниками товару чи послуг» (Макконелл, Брю, 1995: 256). З позиції попиту надавав визначення дефініції «ринок» Ф. Котлер, а саме як існуючих та потенційних споживачів, які мають певні потреби, для задоволення яких вони беруть участь у процесі обміну (Котлер, 1990: 520). У більш широкому розумінні розглядали сутність ринку А. Маршалл (Маршалл, 1993: 254), і Д. Кларк (Кларк, 2000: 120), які вважали ринком ступінь взаємодії економічної системи, в якій розвиваються товарно-грошові відносини та взаємодіють попит і пропозиція для задоволення потреб людей.

Багато науковців вважають першою людиною, яка здійснила першу спробу дати наукове трактування терміна «ринок» французького економіста А.-О. Курно. Він вказував, що ринком є місце, де відносини між покупцями і продавцями вільні, незалежні і ціни в цій ситуації на схожі товари спрямовані на вирівнювання (Курно, 2011: 729). Визначення відображає сутність, основні категорії ринку, але не включає виробників, фінансові інституції та державу.

З розвитком суспільства товарне виробництво також підлягало змінам, росту, що призвело до нового на той час виду товару – праці, в результаті чого виробництво товарів було виокремлено і з'явився новий засіб обміну, еквівалент, а саме гроші. Термін «ринок» став, окрім сфери обміну, включати грошовий еквівалент, тобто ринок виступав як сфера обігу, як «форма товарно-грошового обміну» (Сеґеда, 2011: 41). У своїх працях В.І. Бойко та М.Ю. Коденська вказували, що саме товарне виробництво, яке функціонує згідно із законами товарно-грошових відносин, є основою буття ринку (Бойко, Коденська, 1995: 55). Деякі науковці визначенням ринку характеризують етап розвитку ринку як прояву товарно-грошових взаємовідносин: «Ринок – це сфера обміну, що здійснюється за думками товарного виробництва» (Кропивко, 2016: 82). На нашу думку, ринок дійсно являє собою сферу обігу, але з позиції лише товарно-грошових відносин це досить обмежене поняття. Ринок включає в себе взаємовідносини між суб'єктами ринку і, що є досить вагомим, виготовлення товару або виробництво.

Наступним етапом розвитку поняття «ринок» є його прояв як інструменту взаємодії виготовлення товару та попиту на нього, саме на цьому етапі враховано виробництво товару. Сучасний польський економіст М. Насіловський розуміє під ринком спосіб взаємовідносин між виробниками, домогосподарствами, фінансовими інституціями, центральним банком і владою (Насіловський, 1998: 130). Автор характеризує ринок зі сторони взаємовідносин між вказаними суб'єктами, що є важливою складовою частини поняття ринку. З розвитком економіки, збільшення фінансових інституцій, взаємовідносини між продавцями і покупцями стали мати більш глобальний характер. Деякі науковці розглядають ринок як економічну систему, в якій здійснюється розподіл вироблених товарів. Українські науковці вказували: «Вільний ринок – це економічна система, в якій виробляються ті товари, що придбаються громадянами, самі громадяни своєю поведінкою на ринку розподіляють ресурси на виробництво товарів. До ринкової економіки зараховують таку економічну систему, в якій вільний ринок поєднується з мінімальним державним втручанням...» (Саблук, Карич, Коваленко, 1997: 110). Вважаємо, що в сучасній економічній системі функціонування ринку є системою на рівні взаємовідносин між країнами, сторонами якої виступають продавці і покупці певного товару та держава, яка здійснює регулювання та виробники. Підбиваючи підсумки зі встановлення поняття ринку, можна вказати, що в сучасному розумінні ринок означає товарно-грошовий кругообіг між покупцями, продавцями, виробниками, фінансовими установами та державою, в процесі взаємовідносин яких встановлюється ринкова ціна. Термін «ринок» включає в себе такі елементи: взаємовідносини суб'єктів, а саме продавців і покупців, які проявляють себе в певній формі товарно-грошового обміну, способи реалізації результатів виробництва та економічна система як результату взаємодії попиту і пропозиції. Ринкові взаємовідносини можуть відбуватися віртуально, в процесі безпосереднього спілкування, на біржі та в інших формах, але результат очевидний, а саме відбувається встановлення ціни та реалізація товару або послуги.

На сучасному етапі розвитку функціонують ринок засобів виробництва, ринок робочої сили, фінансовий, валютний, ринок послуг, ринок освіти та інші види ринків. Ринок продукції сільського господарства (аграрний ринок) є вагомим складовою частиною в структурі ринків країни. Аграрний ринок займає вагомим місце в забезпеченні рівня продовольчої й, відповідно, національної безпеки будь-якої країни з низки причин: значуща роль у забезпеченні життєдіяльності людей, забезпечення стабільності в суспільстві та впливу на діяльність інших галузей. Доцільно згадати думку ученого Ю. Лупенка, який зазначав, що важливим складником оцінки рівня продовольчої безпеки держави є формування ємності ринку сільськогосподарської продукції і продовольства. При цьому оцінка продовольчої безпеки є важливим етапом у процесі складання балансів попиту і пропозиції ринків сільськогосподарської продукції і продовольства (Лупенко, 2013: 16). Слід зазначити, що думки науковців стосовно взаємодії продовольчого ринку та ринку сільгосппродукції розділилися. Деякі науковці розглядають продовольчий ринок у складі ринку сільськогосподарської продукції, пояснюючи це тим, що продукти харчування виробляються або в сільському господарстві, або в інших галузях, але на основі аграрної продукції, інші відокремлюють зазначені категорії. П.Т. Саблук розглядав аграрний ринок як сферу взаємодії суб'єктів ринку в процесі виробництва і вільного руху сільськогосподарської продукції, продовольчих товарів, технологій, засобів виробництва та послуг для агропромислового комплексу, аграрної науково-технічної продукції (Саблук, 2007: 4). Науковці Є.М. Кирилюк (Кирилюк, 2011: 3) та Н.Ф. Павленчик (Павленчик, 2014: 90) відокремлювали від аграрного ринку продовольчий. У ринку сільськогосподарської продукції дійсно частина продукції застосовується в промисловому виробництві, інша частина використовується як предмети праці у виробництві в аграрному секторі. У продовольчому ринку використовується не лише продукція, яка вироблена не в сільському господарстві (харчові домішки, консерванти тощо). Тому не варто об'єднувати аграрний ринок (ринку сільськогосподарської продукції) та продовольчий. Об'єднання можливе лише в частині сільськогосподарської продукції, яка споживається у свіжому вигляді. О. Мороз пов'язував особливості сільськогосподарського ринку здебільшого з економічними відносинами в процесі обороту аграрної продукції (Мороз, 2004: 46).

Іншу думку має В.А. Мамчур, який вважає, що кожен із зазначених ринків самостійно функціонувати не в змозі, саме тому науковець розглядав аграрний ринок із позиції економічної (інституційної) системи (Мамчур, 2013: 1). Науковці М. Малік та О. Шпикуляк вважають, що розбудова інституційної системи регулювання аграрного ринку є необхідною ланкою у створенні конкурентоспроможного аграрного сектора (Малік, Шпикуляк, 2011: 169). Підсумовуючи вищезазначене, враховуючи багатогранність категорії аграрного ринку, вважаємо суттєвим у дефініції аграрного ринку вказати поняття обміну, економічних взаємовідносин та основних категорій ринку, а саме: попиту, пропозиції та ціни та дієві інституції регулювання. Аграрний ринок (ринку сільськогосподарської продукції) – це регулятор економічних взаємовідносин між виробниками та споживачами сільськогосподарської продукції в процесі перерозподілу виробленої продукції за наявності дієвих інституцій регулювання з орієнтацією на попит, пропозицію та ціну. Аграрний ринок, з огляду на його специфіку, має низку особливостей: основним об'єднуючим фактором прецедентів продукції виступає земля, при цьому вироблена продукція є технологічно однорідною, високотранспортабельною та обмеженою в термінах реалізації. Також вироблена продукція повинна мати відповідний рівень якості та її частка не поступає на ринок із причини забезпечення предметами праці виробників. Також особливістю аграрного ринку є залежність виробленої сільськогосподарської продукції від природних чинників та зв'язок із ризиками, що потребує регулювання ринку в міжсезонний період. У результаті економічних відносин виробників та споживачів на ринку відбувається адаптація сільськогосподарського виробника до потреб споживача згідно з його платоспроможністю. Механізм взаємовідносин на ринку проявляється у взаємодії

попиту, пропозиції та рівноважної ціни на засадах рівноправності і конкуренції. При цьому попит на аграрному ринку виступає як показник споживання сільськогосподарської продукції, а пропозиція, відповідно, виступає показником виробництва. На підставі вищезазначеного можна зробити висновок, що в аграрному секторі категорії попиту, пропозиції та ціни знаходяться у взаємозалежності та їх розвиток здійснюється відповідно до динамічного стану ринку. Однак нині саме зростання конкурентоспроможності аграрного сектора економіки України є важливою стратегічною проблемою, з огляду на стрімке зростання його частки у валовому внутрішньому продукті країни, формуванні дохідної частини державного бюджету та експортного потенціалу (Надвичиний, 2019: 225). Реалізація конкурентних переваг аграрного ринку України як у масштабах держави, так і у світовому економічному просторі ускладнюється в результаті незавершеності структурних реформ та інституціональних перетворень. Про розбалансованість механізмів розвитку аграрного ринку свідчать практика ціноутворення, становлення конкуренції в аграрному секторі, зміни в земельних відносинах і формах господарювання. Однак Україна має в наявності необхідні ресурси та технології для оволодіння новими можливостями, які створюються на світових ринках аграрної продукції (Міненко, 2020: 65). Для досягнення високих результативних показників в аграрному секторі значимим чинником виступає своєчасність виконання і дотримання послідовності основних технологічних операцій, які передбачені умовами аграрного виробництва. Це потребує наявності основних виробничих засобів у необхідній кількості та відповідної якості, що забезпечують своєчасність і комплексність операційного процесу сільськогосподарського виробництва. На сучасному етапі розвитку економіки України саме ринок агротехнологічних робіт та послуг є одним із шляхів забезпечення виробників продукції рослинництва в процесі її вирощування повним комплексом агротехнологічних робіт (оранка, культивування, посів, хімічний захист сільськогосподарських культур, збір урожаю, перевезення вантажів та інші види робіт, яких потребує виробничий процес) за наявності дієвих інституцій регулювання з орієнтацією на попит, пропозицію та ціну.

Ринок агротехнологічних робіт та послуг формується суб'єктами ринкових відносин, якими виступають агротехнологічні обслуговуючі підприємства, що надають агротехнологічні послуги виробникам продукції рослинництва та споживачів, якими виступають виробники сільськогосподарської продукції (рослинництва). Враховуючи, що за відсутності достатньої технічної бази у виробників продукції рослинництва розвинений агротехнологічний сервіс дає змогу аграріям забезпечити виробничий процес сучасними технічними засобами в оптимальні строки, попит на агротехнологічні роботи та послуги буде стабільним та зростає. Взаємоузгодження елементів ринкової системи, якими є співвідношення попиту і пропозиції та ціна як регулятор їх взаємодії, уможливує розвиток ринку агротехнологічних робіт і послуг, на якому попит має прямий вплив на ринкову систему, оскільки його розмір визначає розмір потужностей агротехнологічних підприємств (рис. 1).

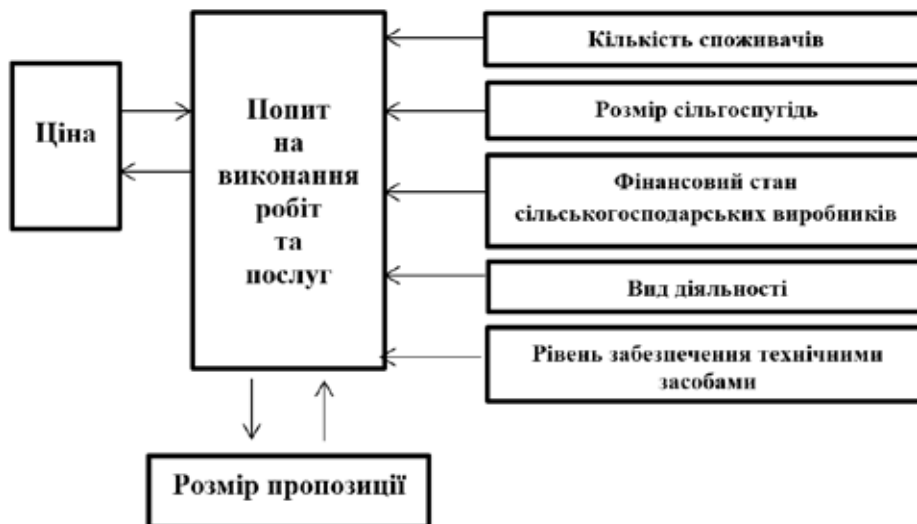

Рис. 1. Елементи ринкової системи в системі ринку агротехнологічних робіт та послуг

Джерело: сформовано автором

Дослідженнями доведено, що на ринку агротехнологічних робіт та послуг, окрім кількості споживачів, їх фінансового стану, виду діяльності та ступеня забезпеченості технічними засобами, одним із значущих чинників впливу на обсяг попиту на агротехнологічні роботи та послуги виступає площа сільськогосподарських угідь. Також слід зазначити, що основними споживачами з виконання робіт з оранки, культивування та внесення добрив виступають аграрії з площею сільгоспугідь до 500 га, що пояснюється низкою причин: достатній земельний масив для товарного виробництва, необхідність відповідного рівня механізації агротехнологічних операцій, фінансова неспроможність або недоцільність придбання всього комплексу машин і обладнання, низький рівень технічної оснащеності (Сфімцева, 2019: 116). Враховуючи вищевказане, можна стверджувати, що вирішення проблем розвитку ринку технологічних робіт та послуг сприятиме

формуванню системи матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських виробників, у тому числі аграріїв малих форм господарювання.

Ми розглядаємо ринок агротехнологічних робіт та послуг, а саме сутність економічних відносин між об'єктами та суб'єктами господарювання, в результаті яких відбувається забезпечення виробничого процесу вирощування рослинницької продукції повним комплексом польових робіт. Операторами пропозиції на зазначеному ринку виступають агротехнологічні підприємства, які надають агротехнологічні послуги. До агротехнологічних формувань, які є основними операторами пропозиції та виконують роботи по всій Україні, належать ТОВ «Агроспецтранс 888», ТОВ «Лани Дробрівщини», ПП «Павлоградська зернова компанія», ТОВ «Європа Транс ЛТД», ТОВ «Укрлендфармінг», ТОВ «Агро послуга Україна», ПП «Агротехазот» та інші обслуговуючі підприємства, що обладнані сучасними вискоєфективними технічними засобами, кваліфікованим кадровим персоналом та в змозі своєчасно та якісно виконати весь комплекс польових робіт у необхідній кількості та відповідної якості згідно з рівнем попиту на ринку агротехнологічних послуг. Однак здійснення робіт з оранки, культивування, посіву, захисту сільськогосподарських культур, збору урожаю вказані оператори пропозиції здійснюють при мінімальному обсязі робіт, які замовляють споживачі послуг, а саме від 800 га. З меншими обсягами робіт деякі агротехнологічні підприємства можуть працювати лише, якщо технічні засоби знаходяться поруч з об'єктом виконання робіт.

Інша група агротехнологічних обслуговуючих підприємств, що також виконують весь комплекс польових робіт, здійснює роботи не по всій Україні, лише по регіонах, які територіально ближче знаходяться від обслуговуючого агротехнологічного підприємства: ТОВ «Автоспецтехніка», яке знаходиться в м. Хмельницькому, надає технологічні послуги в Хмельницькій області, ФГ «П'ятигорське», яке територіально розташоване в м. Здолбунів Рівненської області, виконує агротехнологічні роботи в Західній та Центральній Україні, ТОВ «Самбор Агро», яке розташоване в м. Ракитне Київської області, надає послуги в Київській області та областях, які знаходяться територіально поруч, ТОВ «Транс-торг Ічня», яке розташоване в м. Ічня, надає агротехнологічні послуги лише в Чернігівській області. При цьому знову слід зазначити, що згадані агротехнологічні підприємства також надають перевагу замовникам робіт, у яких мінімальний обсяг виконання робіт від 800 гектар. Деякі представники пропозиції можуть виконувати агротехнологічні роботи сільськогосподарським виробникам, яким необхідно обробити меншу площу сільськогосподарських угідь, однак лише за умови наявності технічних засобів поруч з об'єктом виконання робіт.

Окрім вказаного вище, потребує уваги залучення в останні роки агрохолдингами, які оснащені усім комплексом технічних засобів, до виконання робіт зі збору урожаю агротехнологічних обслуговуючих підприємств. Так, агрохолдинг «Агротрейд» не інвестує фінансові ресурси в технічні засоби та використовує в процесі вирощування продукції рослинництва послуги агротехнологічних підприємств, агрохолдинг «Мрія» також використовує послуги сторонніх організацій у процесі вирощування соняшнику та сої. Причинами активного залучення у процесі вирощування продукції рослинництва послуг сторонніх організацій агрохолдинговими формуваннями виступають потреба в своєчасному сервісному обслуговуванні технічних засобів іноземного виробництва, яке потребує значних вкладів фінансових ресурсів, та необхідність у вискокваліфікованому персоналі для виконання польових робіт на сучасному обладнанні. Окрім цього, в агрохолдингових формуваннях відстань між полями може сягати 150 км, що ускладнює своєчасне, в оптимальні строки, виконання робіт, яких потребує виробничий процес. Також неповне завантаження технічних засобів

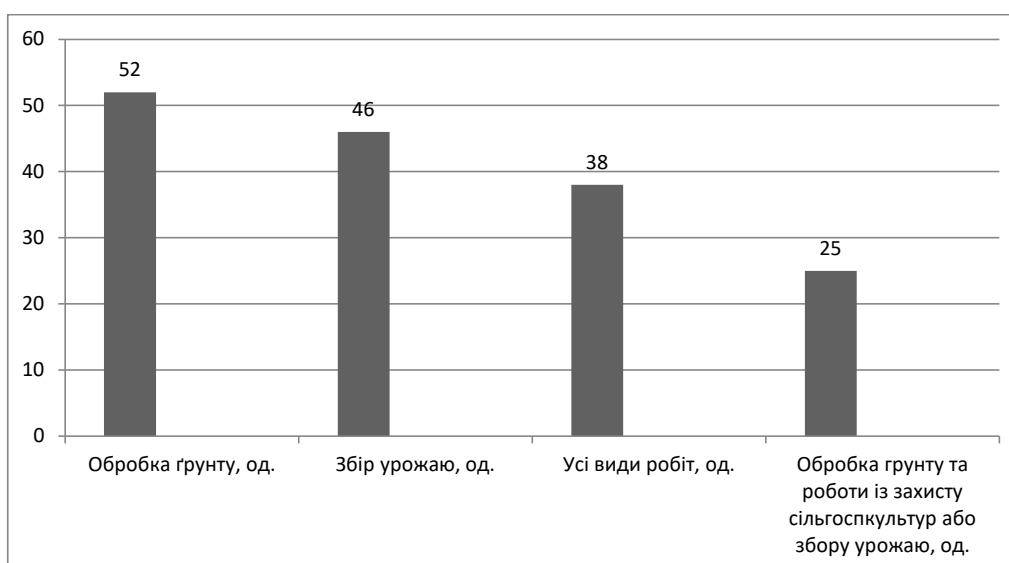

Рис. 2. Результати вибірки кількості агротехнологічних підприємств залежно від видів виконуваних робіт у 2019 році

Джерело: складено автором за даними вибірки з онлайн-платформи з винайму техніки

та недоцільність придбання спеціалізованої техніки спонукає агрохолдингові підприємства звертатися до сторонніх організацій для виконання агротехнологічних робіт.

Стосовно дослідження структури надання окремих видів агротехнологічних послуг агротехнологічними підприємствами виявлено, що найбільшу кількість із сукупності підприємств, які надають окремі види послуг, займають обслуговуючі підприємства з обробки ґрунту, а саме роботи з оранки, культивування, дискування, що наглядно простежується на діаграмі (рис. 2). Діяльність підприємств, які виконують лише роботи зі збору урожаю, також становила значну кількість.

Пояснити найбільшу частку саме агротехнологічних підприємств, яка надають лише послуги з обробки ґрунту, можна пояснити такими чинниками: по-перше, наявністю попиту на послуги з обробки ґрунту; по-друге, фінансовою спроможністю придбання агротехнологічними підприємствами сучасних технічних засобів для виконання робіт з оранки та культивування порівняно із високою вартістю збиральної техніки. Згідно зі статистичними даними, вартість тракторів іноземного виробництва з потужністю понад 100 кВт у 2019 році становила: «JohnDeer» – 4 274 900,0 грн, «Claas» – 4 018 900,0 грн; «NewHolland» – 2 626 400,0 грн, коли вартість зернозбирального комбайну “JohnDeere” в 2019 році становила 5 110 000,0 грн, “Fendt” коштував 4 547 800,0 грн.

При цьому дослідження показало, що сільгоспідприємства, які надають послуги з обробки ґрунту та здійснюють обробку полів у сільськогосподарських виробників із площею сільгоспугідь до 500 га, забезпечені сучасними технічними засобами іноземного виробництва на 52%, інша частка підприємств, а саме 48%, виконує роботи технічними засобами вітчизняного виробництва (трактори К-700, К-701).

Стосовно високої частки в структурі надання агротехнологічних послуг підприємств, які виконують роботи зі збору урожаю сільгоспкультур, її можна пояснити високим рівнем попиту на зазначені роботи, оскільки від своєчасності збору урожаю продукції рослинництва, враховуючи особливості виробництва, погодні умови, завантаженість технічних засобів, залежать результати вирощування рослинницької продукції. Також слід враховувати регіональні особливості збору урожаю, який необхідно здійснити приблизно в однакові строки в регіоні, що призводить до виникнення потреби в додатковій збиральній техніці у визначений термін.

Незважаючи на розвиток операторів пропозиції на ринку агротехнологічних робіт та послуг, вивчення попиту, а саме частки спожитих послуг виробниками продукції рослинництва залежно від площі сільськогосподарських угідь показало, що більшою мірою потребують забезпечення послугами агротехнологічних підприємств саме аграрії, в яких площа сільгоспугідь становила до 500 га: «Основними споживачами послуг сторонніх організацій з оранки, культивування та внесення добрив є сільськогосподарські підприємства з площею сільгоспугідь до 500 га. Це пояснюється низкою причин: достатній земельний масив для товарного виробництва, необхідність відповідного рівня механізації агротехнологічних операцій, фінансова неспроможність або недоцільність придбання всього комплексу машин і обладнання, низький рівень технічної оснащеності. Найбільший попит серед видів агротехнологічних робіт на послуги із захисту рослин і збору урожаю (відповідно, 23,0 і 22,6%). Причому висока частка робіт із захисту рослин та збору урожаю, які виконуються сторонніми організаціями, характерна для малих, середніх та великих підприємств» (Єфімцева, 2019: 114).

Враховуючи вищевикладене, можна стверджувати, що за наявності попиту на послуги сторонніх організацій у процесі виконання польових робіт, кількість агротехнологічних підприємств, які виступають операторами пропозицій на ринку агротехнологічних робіт та послуг, зростає. Під час дослідження їх сучасного стану виявлено такі особливості:

по-перше, підприємства, які мають у наявності весь комплекс сучасних високоефективних технічних засобів та здійснюють увесь спектр робіт, надають перевагу під час виконання робіт агрохолдингам або замовникам із мінімальною площею необхідних робіт від 800 га;

по-друге, польові роботи виконують не лише спеціалізовані аграрні підприємства, а й підприємства, в яких є в наявності відповідні технічні засоби, оскільки після використання техніки на власних полях із метою мінімізації їх простою та прискорення компенсації вартості придбання техніки аграрії виконують польові роботи в сільгоспвиробників, які потребують їх виконання. При цьому сільськогосподарські виробники, які мають у наявності лише техніку для обробки ґрунту (трактори, культиватори, плуги, борони), виконують роботи з обробки ґрунту дрібним господарствам, які не мають вказаної техніки;

по-третє, агротехнологічні підприємства, які надають окремі види послуг (оранка, збір урожаю тощо) та послугами яких можуть скористатися аграрії із площею сільськогосподарських угідь до 500 га, неповною мірою забезпечені сучасними технічними засобами. При цьому саме група сільгоспвиробників, які надають агротехнологічні послуги з обробки ґрунту аграріям із площею сільськогосподарських угідь до 500 га, забезпечені технічними засобами іноземного виробництва лише на 52%, інша частка підприємств виконує роботи вітчизняними тракторами, що має прямий вплив на результативність виробничої діяльності замовників послуг, та, як наслідок, на конкурентоспроможність аграрного сектора.

У результаті проведених досліджень можна стверджувати про розвиток ринку агротехнологічних робіт та послуг, однак розширення його інфраструктури шляхом розвитку агротехнологічних кооперативів із спільного використання технічних засобів (Єфімцева, 2021: 126) та машинно-технологічних станцій при міських об'єднаних територіальних громадах, діяльність яких спрямована на забезпечення попиту аграріїв малих форм господарювання, виступає його перспективним напрямом. *Для розвитку вказаних напрямів*

необхідно удосконалення програм фінансової підтримки сільськогосподарських підприємств, діяльність яких спрямована саме на забезпечення агротехнологічними послугами аграріїв із площею сільгоспугідь до 500 га, а саме запровадження довгострокової державної програми з їх підтримки:

по-перше, програму компенсації частини вартості сільськогосподарської техніки та обладнання вітчизняного виробництва для новостворених агротехнологічних підприємств слід збільшити для усіх до 40%;

по-друге, в період їх формування державним органам необхідно давати змогу скористатися двома напрямками державної підтримки, а саме пільговим кредитуванням та програмою компенсації частини вартості технічних засобів та обладнання вітчизняного виробництва;

по-третє, в перші п'ять років новостворених агротехнологічних підприємств, діяльність яких направлена на роботу з аграріями, що мають площу сільгоспугідь до 500 га, необхідно звільнити від сплати податків та зборів;

по-четверте, створити фонд підтримки новостворених агротехнологічних підприємств для надання стартового капіталу у формі безвідсоткових позик на конкурсній основі, які можуть використовуватися для інвестування в технічні засоби та обладнання, робочий капітал чи розширення обсягів виконання агротехнологічних робіт.

Реалізація зазначених пропозицій сприятиме розвитку ринку агротехнологічних робіт та послуг саме в напрямі забезпечення попиту на виконання агротехнологічних робіт та послуг для аграріїв малих форм господарювання, що матиме ефективний вплив на їх розвиток.

Висновки. З огляду на проведені дослідження, можна стверджувати, що стан пропозиції в Україні на ринку агротехнологічних послуг не відповідає зростаючому попиту всіх груп виробників продукції рослинництва та потребує впровадження додаткових втручань із боку держави. Основними обмежувальними факторами розвитку підприємств, які являють пропозицію на ринку агротехнологічного сервісу, виступають висока вартість технічних засобів, відсутність державної підтримки та державного стимулювання агротехнологічних підприємств. Конкурентоспроможність аграрного сектора може знижуватись із причини недостатнього технологічного забезпечення аграріїв, на що справляє прямий вплив розвиток ринку агротехнологічних послуг. Для задоволення його розвитку необхідне його державне стимулювання з урахуванням пріоритетів різних сільськогосподарських підприємств шляхом розширення асортименту послуг, створення відповідної ринкової інфраструктури, ефективної бюджетної політики через створення спеціальних фондів державної підтримки агротехнологічних формувань, введення пільгового оподаткування та забезпечення доступу до довгострокового кредитування на пільгових умовах.

Список використаних джерел:

1. Бойко В.І., Коденська М.Ю. Рекомендації по розвитку ринку цукру. 1995. ДОП ІАЕ. 63 с.
2. Єфімцева Л.О. Детермінанти формування попиту на ринку агротехнологічного сервісу. *Економіка АПК*. 2019. № 6. С. 111–118. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.201906111>.
3. Єфімцева Л.О. Державна підтримка агротехнологічних кооперативів із спільного використання техніки в Україні як один із засобів технічного забезпечення аграріїв малих форм господарювання. *Економіка та держава*. 2021. № 2. С. 123–130. DOI: 10.32702/2306-6806.2021.2.123.
4. Kalashnikov V.V., Bulavsky V.A., Kalashnykova N.I., and Castillo F.J. Mixed oligopoly with consistent conjectures. *European Journal of Operational Research*. 2011. Vol. 210. P. 729–735.
5. Кирилюк Є.М. Аграрний ринок як економічна категорія: сутнісні ознаки й особливості. *Агросвіт*. 2011. № 12. С. 2–10.
6. Кларк Дж. Распределение богатства : монографія / Дж. Кларк; Д. Страшунский (пер.), А. Бесчинский (пер.). Москва : Гелиос АРВ, 2000. 367 с.
7. Котлер Ф. Основы маркетинга / пер. с англ. Е.М. Пеньковой. Москва : Прогресс, 1990. 736 с.
8. Кропивко М.М. Економіка розвитку селянських господарств України : монографія. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2016. 382 с.
9. Лупенко Ю.О. Про наукову діяльність національного наукового центру «Інститут аграрної економіки» у 2012 році та завдання на перспективу. *Економіка АПК*. 2013. № 5. С. 16–24.
10. Макконелл К.Р., Брю С.Л. Экономикс: принципы, проблемы и политика / Пер. с англ. Таллин. 1993. Т. 1. 400 с.
11. Маршалл А. Принципы экономической науки. Москва, 1993. Т. II, 594 с.
12. Надвиничний С.А. Економічний розвиток аграрної сфери України : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.03. Миколаїв, 2019. 515 с.
13. Nasilowski M. System rynkowy: Podstawy mikro i makroekonomii. Warszawa. 1998. 464 s.
14. Oxford dictionary. Oxford: clarendon Press. 1970. 173 p.
15. Павленчик Н.Ф. Теоретичні основи обґрунтування дефініції «ринку сільськогосподарської продукції». *Економіка АПК*. 2014. № 1. С. 85–92.
16. Саблук П.Т., Карич Д.Я., Коваленко Ю.С. Основи організації сільськогосподарського ринку. ДОП ІАЕ УААН. 1997. 140 с.
17. Саблук П.Т. Економічний механізм АПК у ринковій системі господарювання. *Економіка АПК*. 2007. С. 3–10.
18. Сегеда С.А. Теоретико-еволюційний розвиток категорії «ринку». *Збірник наукових праць ВНАУ*. 2011. № 1. С. 40–45.
19. Малік М.Й., Шпикуляк О.Г. Інститути й інституції у розвитку аграрної сфери економіки. *Економіка АПК*. 2011. № 7. С. 169–176.
20. Мамчур В.А. Аграрний ринок як інститут розвитку аграрного бізнесу. *Ефективна економіка*. 2013. № 9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2342> (дата звернення: 02.02.2021 р.).

21. Міненко С.І. Механізми управління конкурентоспроможністю аграрних підприємств України : дис. ... д-ра філософії : 073. Харків. 2020. 221 с.
22. Мороз О. Теоретико-методологічні аспекти сучасної парадигми регулювання аграрного ринку. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2004. № 5. С. 44–49.

References:

1. Boiko, V.I., Kodenska, M.I. (1995) Rekomendatsii po rozvytku rynku tsukru. [Recommendations for the development of the sugar market]. DOP IAE. 63 s. [in Ukrainian]
2. Yefimtseva, L.O. (2019) Determinanty formuvannia popytu na rynku ahrotekhnolohichnoho servisu. *Ekonomika APK* [Determinants of demand formation in the market of agrotechnological service]. № 6. S. 111–118. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.201906111>. [in Ukrainian]
3. Yefimtseva, L.O. (2021) Derzhavna pidtrymka ahrotekhnolohichnykh kooperatyviv iz spilnoho vykorystannia tekhniky v Ukraini yak odyn iz zasobiv tekhnichnoho zabezpechennia ahraryiv malykh form hospodariuvannia. *Ekonomika ta derzhava* [State support of agro-technological cooperatives for joint use of machinery in Ukraine as one of the means of technical support for farmers of small farms]. № 2. S. 123–130. DOI: 10.32702/2306-6806.2021.2.123. [in Ukrainian]
4. Kalashnikov, V.V., Bulavsky, V.A., Kalashnykova, N.I., and Castillo, F.J. (2011) Mixed oligopoly with consistent conjectures. *European Journal of Operational Research*. Vol. 210. P. 729–735. [in Russian]
5. Kyryliuk, I.M. (2011) Ahraryi rynek yak ekonomichna katehoriia: sutnisni oznaky y osoblyvosti [Agricultural market as an economic category: essential features and features]. *Ahrosvit*. № 12. S. 2–10. [in Ukrainian]
6. Klark Dzh. (2000) Raspredelenye bahatstva [The distribution of wealth]: monohrafiia / Dzh. Klark; D. Strashunskiy (per.), A. Beschynskiy (per.). M.: Helyos ARV, 367 s. [in Ameryka]
7. Kotler F. Osnovy marketynha [Fundamentals of marketing] / F. Kotler (1990); per. s anhl. E.M. Penkvoi. Moskva: Prohress. 736 s. [in Russian]
8. Kropyvko, M.M. (2016) *Ekonomika rozvytku selianskykh hospodarstv Ukrainy* [Economics of development of peasant farms of Ukraine]: monohrafiia. Kyiv : NNTs «IAE», 382 s. [in Ukrainian]
9. Lupenko, Yu.O. (2013) Pro naukovu diialnist natsionalnoho naukovoho tsentru «Instytut ahraryi ekonomiky» u 2012 rotsi ta zavdannia na perspektyvu [About the scientific activity of the national scientific center “Institute of Agrarian Economics” in 2012 and tasks for the future]. *Ekonomika APK*. № 5. S. 16–24. [in Ukrainian]
10. Makkonell, K.R., Briu, S.L. (1993) *Ekonomyks: pryntsyipy, problemy i polytyka* [Economics: principles, problems and policies]. Per. s anhl. Tallyn. T. 1. 400 s. [in Estoniia]
11. Marshall A. (1993) *Pryntsyyp ekonomicheskoi nauky* [Principles of economic science]. Moskva. T. II, 594 s. [in Russian]
12. Nadvynychnyi S.A. (2019) *Ekonomichnyi rozvytok ahraryi sfery Ukrainy* [Economic development of the agricultural sector of Ukraine.]: dys. d-ra ekon. nauk : 08.00.03. Mykolaiv. 515 s. [in Ukrainian]
13. Nasilowski M. (1998) *Sistem rynkowy: Podstawy mikro i makroekonomii*. Warszawa. 464 s. [in Polishcha]
14. Oxford dictionary. (1970) Oxford: clarendon Press. 173 p. [in Anhliia]
15. Pavlenchuk N. F. (2014) Teoretychni osnovy obgruntuvannia definitsii «rynek silskohospodarskoi produktsii» [Theoretical bases of substantiation of the definition “arket of agricultural products”]. *Ekonomika APK*. №1. S. 85–92. [in Ukrainian]
16. Sabluk P.T., Karych D.Ia., Kovalenko Yu.S. (1997) *Osnovy orhanizatsii silskohospodarskoho rynku* [Fundamentals of agricultural market organization]. DOP IAE UAAN. 140 s. [in Ukrainian]
17. Sabluk P.T. (2007) *Ekonomichnyi mekhanizm APK u rynkovii systemi hospodariuvannia* [Economic mechanism of agro-industrial complex in the market management system]. *Ekonomika APK*. S. 3–10. [in Ukrainian]
18. Sheda S.A. (2011) Teoretyko-evoliutsiyni rozvytok katehorii «rynok» [Theoretical and evolutionary development of the “market” category]. *Zbirnyk naukovykh prats VNAU*. № 1. S. 40–45. [in Ukrainian]
19. Malik M.I., O. H. Shpykuliak. (2011) *Instytuty y instytutsii u rozvytku ahraryi sfery ekonomiky* [Institute and institutions in the development of the agricultural sector of the economy]. *Ekonomika APK*. № 7. S. 169–176. [in Ukrainian]
20. Mamchur, V.A. (2013) *Ahrarnyi rynek yak instytut rozvytku ahraryi biznesu* [Agrarian market as an institution of agrarian business development]. *Efektivna ekonomika*. № 9. UPL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2342> (data zvernennia: 02.02.2021 r.) [in Ukrainian]
21. Mینenko, S.I. (2020) *Mekhanizmy upravlinnia konkurentospromozhnistiu ahrarykh pidpriemstv Ukrainy* [Mechanisms for managing the competitiveness of agricultural enterprises in Ukraine]: dys. ... d-ra filosofii: 073. Kharkiv. 221 s. [in Ukrainian]
22. Moroz, O. (2004) *Teoretyko-metodolohichni aspekty suchasnoi paradyhmy rehuliuвання ahraryi rynku* [Theoretical and methodological aspects of the modern paradigm of agricultural market regulation]. *Visnyk Vinnytskoho politekhnichnoho instytutu*. № 5. S. 44–49. [in Ukrainian]